

Motion till riksdagen 2025/26:2816

av **Maj Karlsson m.fl. (V)**

Starkare skydd för barns rättigheter

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
1 Förslag till riksdagsbeslut	2
2 Inledning	4
2.1 Utvecklingen av barns rättigheter	5
3 Barnrättsbudgetering	6
3.1 Regeringens barnrättsdelegation	7
3.2 Offentliga myndigheters ansvar	7
3.3 Ansvarsutkrävande	8
3.4 Kommunernas roll	9
4 Våld mot barn	9
5 Barn och unga i samhällets vård	10
5.1 Socialtjänsten	11
5.2 Förebyggande insatser för att minska placeringar	13
5.3 Familjehem	14
5.4 HVB	15
5.5 SiS	17
6 Barnfattigdom	20
6.1 Handlingsplan mot barnfattigdom	21

6.2	Ekonomiskt bistånd	22
6.3	Riksnormen i försörjningsstödet	23

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att införa barnrättsbudgetering enligt beskrivningen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att utöka barnrättsdelegation i enlighet med beskrivningen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som säkerställer att offentlig verksamhet som rör barnets rättigheter bör inkludera tydliga mål kopplat till barnkonventionens genomförande enligt beskrivningen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att ratificera barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll om ett klagomålsförfarande och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppgift att driva enskilda ärenden för barn vars rättigheter kränks, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att varje kommun ska ha en övergripande strategi för hur den ska implementera barnkonventionen, göra barnkonsekvensanalyser och tillgodose barns rätt till delaktighet i frågor som rör dem enligt beskrivningen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med förslag om att anta en nationell strategi för att motverka och bekämpa våld mot barn utifrån betänkandet En uppväxt fri från våld – En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn (SOU 2022:70) och tillkännager detta för regeringen.

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa en samordning av reformer som rör barn i samhällets vård genom en samlad barnkonsekvensanalys för att utvärdera hur dessa utredningar påverkar barn, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att ge BO rätt att göra oanmälda besök på Sis- och HVB-hem och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram riktlinjer till landets socialtjänster om hur deras verksamheter kan utvecklas för att bli mer välkomnande, inkluderande och öppna för barn och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om en tydlig och långsiktig resursförstärkning av socialtjänstens arbete som möter de behov som verksamheten har och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att stärka kunskapen om NPF-diagnoser inom socialtjänsten och att stärka samarbetet med psykiatri och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör förtydliga kommunernas uppdrag att utöka förebyggande insatser särskilt för att minska antalet placeringar av barn och unga och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag baserat på betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66) enligt beskrivningen och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att göra det omöjligt för vinstdrivande företag att starta eller köpa HVB-verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att avprivatisera HVB enligt beskrivningen och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att fasa ut avskiljningarna från Sis verksamhet och tillkännager detta för regeringen.

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att stärka bemanningen på Sis och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utreda varför avskiljningar används mot unga flickor inom Sis i så stor utsträckning och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att de Sis-boenden där förekomsten av avskiljningar, våld och missförhållanden är lägre fungerar som modell för övriga boenden och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att stärka ansvarsutkrävande när säkerheten för placerade barn på Sis brister, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att stärka placerade barns rättigheter enligt beskrivningen och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utarbeta en nationell handlingsplan mot barnfattigdom och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att införa nationell statistik avseende antalet ansökningar och avslag för försörjningsstöd och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda barns rätt till ekonomiskt bistånd enligt beskrivningen och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning för att se över beräkningen av riksnormen enligt beskrivningen och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Vänsterpartiet vill att alla barn och unga ska ha goda möjligheter till en bra uppväxt. All form av utsatthet ska så långt det går förebyggas, men när problem uppstår ska skydd och stöd komma barn till gagn med ett sammanhållet samhälles fulla styrka. Ingen ska lämnas ensam.

Så ser det inte ut i dag. Som en konsekvens av en ökande ojämlikhet och ett djupt rostat klassamhälle växer barn upp under vitt skilda omständigheter runt om i Sverige, med dramatiskt olika förutsättningar att få sina rättigheter tillgodosedda och leva ett bra liv.

Det går att vända den negativa utvecklingen. Vi kan skapa ett jämlikare samhälle som tar barns rättigheter på allvar. Ett samhälle som säkerställer en god skolgång för alla, en uppväxt fri från våld, utsatthet och fattigdom och som ger barn verklig makt över sina egna liv. Den här motionen handlar om vägen dit.

2.1 Utvecklingen av barns rättigheter

Våren 2025 publicerade 25 civilsamhällesorganisationer som på olika sätt arbetar med barns rättigheter rapporten ”Barn är också människor och har rätt till rättigheter precis som vuxna”. Rapporten innehåller en genomgång av de 131 rekommendationer som överlämnades till Sverige av FN:s barnrättskommitté 2023. Genomgången visar att det genomförts ett visst arbete gällande flertalet rekommendationer, men att väldigt få verkliga framsteg skett. I de flesta fall saknas insatser för ett tydligt införlivande av rekommendationerna och i vissa fall har beslut och förslag presenterats i direkt strid med rekommendationerna och som därmed kränker barns rättigheter.¹

De områden där utvecklingen går i fel riktning handlar framför allt om åtgärder som rör barn i migration, åtgärder inom socioekonomisk utsatthet, åtgärder som syftar till att förhindra gängkriminalitet, men även andra områden. Att Sverige har utökat möjligheter att vräka barnfamiljer, är på väg att inrätta barnfängelser och sänka straffbarhetsåldern, försvårar familjeåterförening samt vill förbjuda kommuner att ge ekonomiskt bidrag till papperslösa är ytterligare exempel på där utvecklingen går åt fel håll.

Vänsterpartiet delar analysen som framförs i rapporten och instämmer i oron över utvecklingen gällande barns rättigheter. Vi är också övertygade om att flera av de förslag som framförs av organisationerna bakom rapporten skulle kunna bidra till en bättre efterlevnad av barns rättigheter. Några av dem finns med i denna motion, i vissa fall något modifierade.

¹ UNICEF mfl. (2025) ”Barn är också människor och har rätt till rättigheter precis som vuxna”, Civilsamhällets granskning 2025.

3 Barnrättsbudgetering

Att investera i barn och barns rättigheter är att investera i ett starkare samhälle. I dag finns stora brister i efterlevnaden och främjandet av barns rättigheter på en rad områden. Alltför många barn lämnar skolan utan fullständiga betyg, barn får vänta i långa vårdköer för hjälp mot psykisk ohälsa och barn växer upp i socioekonomiskt utsatta familjer med en otrygg vardag där det inte finns pengar för fritidsaktiviteter eller utflykter på sommarlovet.

Barnets rättigheter har sin grund i konkreta och vardagsnära behov. Behov av ett tryggt hem, tillgång till utbildning, bästa möjliga hälsa och vård, och skydd mot våld eller att på andra sätt fara illa. Behov av en skälig levnadsstandard, mat i magen och kläder som passar årstiden, av att utvecklas genom fritidsaktiviteter, kultur och delaktighet i samhället.

Trots att barnkonventionen har blivit svensk lag sker återkommande kränkningar av barns rättigheter i Sverige. En anledning till det är att det saknas tydliga verktyg för att säkerställa efterlevnaden av barns rättigheter. Vänsterpartiet vill ändra på det. Vi vill, i likhet med Rädda Barnen och Bris och i linje med FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 19, att Sverige börjar använda sig av barnrättsbudgetering. Det är en metod för att planera, redovisa och följa upp statens budget och dess prioriteringar ur ett barnrättsperspektiv.

Barnrättsbudgeteringen bör följa samma grundstruktur som jämställdhetsbudgeteringen som används för att nå ökad jämställdhet genom systematisk analys utifrån jämställdhetspolitiska mål, relevant statistik och resursfördelning. Medan jämställdhetsbudgeteringen syftar till att öka jämställdheten syftar barnrättsbudgeteringen till att öka barnets tillgång till sina rättigheter. En förutsättning för att kunna arbeta på detta sätt är att det sätts barnrättspolitiska mål för Sverige, mål som resurssätts genom politiska åtgärder och som sedan kan följas upp. Målen bör vara mätbara och bör förhålla sig till de rekommendationer som Sverige fått av FN:s barnrättskommitté. Därmed skulle även ett tydligare ansvarsutkrävande i förhållande till Sveriges ansvar för att uppfylla barnets samtliga rättigheter möjliggöras.

Strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige har inte uppdaterats sedan 2010. Vänsterpartiet anser att den, som ett led i införandet av barnrättsbudgetering, bör uppdateras och kompletteras med konkreta barnrättspolitiska mål som kan följas upp.

Arbetet med barnrättsbudgetering bör innehålla:

- En ny barnrättspolitisk strategi för Sverige med mätbara barnrättspolitiska mål för förverkligande av barnets rättigheter.
- Fortsatt uppdrag till myndigheterna att utveckla insamling av statistik och kunskap om barn inom myndigheternas ansvarsområden.
- Planering av åtgärder och resurssättning av dessa utifrån barnrättspolitiska strategin i regeringens budgetförslag genom barnrättspolitisk analys (i likhet med den jämställdhetsanalys i fem steg som görs av departementen när förslag lämnas till finansdepartementet)
- Uppföljning och utvärdering av åtgärdernas genomslag för barns rättigheter i regeringens budgetförslag.
- Utveckling av arbetet med barns deltagande i politiska processer som rör barn i regeringens arbete med statsbudgeten.

Regeringen bör återkomma med förslag om att införa barnrättsbudgetering enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För att omsätta barnrättsbudgeteringen och innehållet i den till konkret politik krävs flera institutionella förändringar som beskrivs nedan.

3.1 Regeringens barnrättsdelegation

Regeringens barnrättsdelegation inrättades 2016 som forum för dialog mellan regeringen och civilsamhällesorganisationer som arbetar med barnets rättigheter samt Barnombudsmannen och Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Delegationen är ett viktigt forum för uppföljning och efterlevnad av barnkonventionen och barnets rättigheter som kan utvecklas ytterligare. Vänsterpartiet anser i liket med flera barnrättsorganisationer att delegationen bör bli mer effektiv och operativ, samt ges ett tydligare uppdrag att samordna och följa arbetet med barnets rättigheter på lokal, regional och nationell nivå.

Regeringen bör återkomma med förslag om att utöka barnrättsdelegation i enlighet med beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.2 Offentliga myndigheters ansvar

Barns rättigheter och levnadsvillkor rör en lång rad politikområden som hanteras såväl nationellt som lokalt, vilken kräver omfattande samordning. Socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård, samt barnomsorg har alla viktiga roller i att värna barns rättigheter. Så

även statliga myndigheter som verkar inom dessa områden eller andra som rör barn och barns rättigheter. Vänsterpartiet menar att regeringens instruktioner till dessa myndigheter, samt styrningen av regional och kommunal verksamhet som rör barnets rättigheter bör inkludera tydliga mål kopplat till barnkonventionens genomförande och med ett särskilt fokus på barnets bästa och barns delaktighet och inflytande samt krav på att barn behandlas med respekt och omsorg.

Regeringen bör återkomma med förslag som säkerställer att offentlig verksamhet som rör barnets rättigheter bör inkludera tydliga mål kopplat till barnkonventionens genomförande, enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.3 Ansvarsutkrävande

För att mänskliga rättigheter ska vara något konkret och mer än ord behövs mekanismer för ansvarsutkrävande. Det behövs möjligheter att föra fram klagomål och få upprättelse när rättigheterna kränks. I dag är de reella möjligheterna för barn att föra fram klagomål och få upprättelse när rättigheter kränks mycket små eller omöjliga. Vänsterpartiet menar att det behövs en förändring för att säkerställa att det finns tillgängliga och barnvänliga mekanismer för klagomål när barnkonventionen kränks på såväl lokal och regional som nationell nivå i Sverige. Detta inkluderar att utöka Barnombudsmannens mandat och att Sverige ratificerar barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll om ett klagomålsförfarande.

Regeringen bör återkomma med förslag om att ratificera barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll om ett klagomålsförfarande. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det offentliga bör också bli bättre på att driva enskilda ärenden för att stärka barns rättigheter i allmänhet och ge det enskilda barnet som utsatts för en kränkning upprättelse.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppgift att driva enskilda ärenden för barn vars rättigheter kränks. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.4 Kommunernas roll

Sveriges kommuner har en central roll i efterlevnaden av barns rättigheter.

Barnrättsperspektivet behöver därför genomsyra samtliga kommunala verksamheter.

Fördelningen av kommunens resurser och vilka prioriteringar som görs måste analyseras utifrån hur det påverkar barn, barnkonsekvensanalyser måste göras inom samtliga områden som rör barn och barn ska vara delaktiga i alla beslut som påverkar dem, oavsett verksamhet.

I Bris kommungranskning för 2024 framgår att det finns ett starkt engagemang i kommunerna och att mycket viktigt arbete redan genomförts. Samtidigt menar Bris att de har ett stort arbete framför sig med att utveckla arbetet med att implementera barnkonventionen och säkerställa barns tillgång till sina rättigheter i varje del av kommunens arbete.²

Arbetet med att säkra barns rättigheter skiljer sig mellan kommunerna. Västerpartiet eftersträvar en större likvärdighet och vill se flera reformer för att nå dit. Precis som Bris anser vi att alla kommuner behöver en tydlig strategi för hur de ska implementera barnkonventionen och en struktur för att följa, utvärdera och föra arbetet framåt. Dessutom bör alla kommuner göra barnkonsekvensanalyser för beslut som rör barn och säkerställa att barn är delaktiga i beslut som rör dem och framför allt stärker de yngsta barnens rätt till information och delaktighet.

Regeringen bör återkomma med förslag som innebär att varje kommun ska ha en övergripande strategi för hur de ska implementera barnkonventionen, göra barnkonsekvensanalyser och tillgodose barns rätt till delaktighet i frågor som rör dem, enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Våld mot barn

I maj 2021 tillsatte den dåvarande regeringen en utredning för att lämna förslag på en nationell strategi för att motverka och bekämpa våld mot barn (dir. 2021:29).

Utredningens slutbetänkande En uppväxt fri från våld – En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn (SOU 2022:70) presenterades i januari 2023. Betänkandet har remissbehandlats men ingen strategi har ännu presenterats från regeringen.

² Ris (2024) Det är i kommunerna det börjar.

Våld mot barn är ett allvarligt samhällsproblem som kräver krafttag och aktiva strukturerade åtgärder. Sverige har en historia av att vara ett föregångsland när det gäller att bekämpa våld mot barn. Hösten 2024 var Sverige medarrangör för världens hittills största globala ministerkonferens om våld mot barn, i Bogota. Regeringen pratar ofta om att Sverige fortsatt ska vara ett föregångsland i dessa frågor.

Mot bakgrund av den omfattande kunskap som finns kring att barn som växer upp med våld i hemmet i tenderar att utsätta andra för våld i större utsträckning än barn som växer upp utan våld finns det ytterligare skäl att agera kraftfullt och skyndsamt i dessa frågor. Detta gäller särskilt pojkar som via pappans våld lär sig att använda våld som ett effektivt maktmedel. Våldet är ofta könsbundet och visar sig i en överrepresentation av kommande våld i nära relationer och uppmärksammas dessutom alltmer i våld inom gängkriminaliteten. Vänsterpartiet anser därför att regeringen bör gå vidare med förslagen i SOU 2022:70.

Regeringen bör skyndsamt återkomma med förslag om att anta en nationell strategi för att motverka och bekämpa våld mot barn utifrån betänkandet En uppväxt fri från våld – En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn (SOU 2022:70). Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Barn och unga i samhällets vård

Barnombudsmannen (BO) har till rapporten Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem, genomfört djupintervjuer och en enkätundersökning med frihetsberövade barn och unga.³ Två tydliga slutsatser från BO:s rapport är att förekomsten av neuropsykiatriska diagnoser och utsatthet för våld under uppväxten är hög bland de barn och unga som är frihetsberövade. Sambandet mellan att ha utsatts för våld, normalisera våld och själv bruka våld är väl belagt och förklaras med att man lär sig att det är så konflikter och problem hanteras. Konflikter och problem som ofta har sin grund i socioekonomiska utmaningar och försämrade levnadsvillkor. De barn och unga som BO intervjuat problematiserar att de inte fått rätt hjälp under uppväxten och uttrycker en underliggande längtan efter att bli förstodd och få hjälp.

Det är tydligt att barn som växer upp i socioekonomisk utsatthet får mindre stöd av samhället i stort, inkluderat stöd kopplat till neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, samt löper större risk att utsättas för våld till följd av den socioekonomiska utsattheten.

³ Barnombudsmannen (2025) ”Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem.”

Därmed löper de också större risk att involveras i kriminalitet, utifrån slutsatserna i BO:s rapport.

Vänsterpartiet har under lång tid varit engagerat i frågor som rör placerade barn och unga. Vi har upprepade gånger lyft frågan om övergrepp och missförhållanden på SiS-institutioner och speciellt för unga flickor som varit, och fortfarande är, särskilt utsatta och framfört vikten av att barn och unga som är placerade enligt LVU ska ses som rättighetsbärare. Vänsterpartiet välkomnar mot den bakgrunden att SiS ska reformeras, LVU ses över och att fler förändringar är på gång när det gäller HVB, även om slutresultaten av dessa processer fortsatt är mycket osäkra. Det handlar också om reformer som kommer att ta lång tid och det finns en stor risk att barn kommer att fara illa under processernas gång. Det höga reformtempot på området gör de samlade konsekvenserna av kommande förändringar svåra att överblicka. Vänsterpartiet anser därför, i likhet med flera barnrättsorganisationer, att regeringen behöver säkerställa att alla avslutade och pågående utredningar som rör barn i samhällets vård samordnas och hålls samman. En samlad barnkonsekvensanalys bör genomföras för att utvärdera hur dessa utredningar påverkar barn.

Regeringen bör säkerställa en samordning av reformer som rör barn i samhällets vård genom en samlad barnkonsekvensanalys för att utvärdera hur dessa utredningar påverkar barn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Barnombudsmannen (BO) spelar en viktig roll i att följa och bevaka rättigheterna för barn och unga som är placerade. I dag har myndigheten ingen rätt att göra oanmälda besök på SiS- eller HVB-hem för att granska situationen på boendena och efterlevnaden av barns rättigheter. Vänsterpartiet anser att BO behöver få starkare verktyg, bl.a. möjligheter att göra oanmälda besök på SiS- och HVB-hem.

Regeringen bör återkomma med förslag om att ge BO rätt att göra oanmälda besök på SiS- och HVB-hem. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.1 Socialtjänsten

Sommaren 2025 trädde den nya socialtjänstlagen i kraft. Lagen är efterlängtd av såväl professionen som politiken och samhället i stort. Förslagen är i huvudsak bra och förändringarna är välkomna. Vänsterpartiet står bakom den nya socialtjänstlagen och menar att den kan utveckla socialtjänstens arbete i rätt riktning, framför allt genom ett

större fokus på förebyggande arbete, tidigare insatser och att verksamheten ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Vänsterpartiet ser, samtidigt som vi välkomnar den nya lagen, att det finns flera delar av den som kan förbättras ytterligare för att den ska kunna uppfylla de högt ställda förhoppningar som finns på den. Dessa förslag på förbättringar beskrivs närmare i motion 2024/25:3337.

Vikten av att uppmärksamma problem tidigt i barns liv lyfts av såväl BO som i en rapport från Maskrosbarn med anledning av den nya socialtjänstlagen. 84 procent av barnen som tillfrågats i rapporten uppger att de önskat att socialtjänsten hjälpt dem tidigare. I rapporten framkommer också behoven av en socialtjänst som är mer öppen och välkomnande för barn samt att socialtjänsten behöver lyssna på barn i större utsträckning för att nå dem. Det gäller inte minst i utformningen av den egna verksamheten.⁴ Vänsterpartiet instämmer i bedömningarna i rapporten och menar att de är viktiga medskick till landets socialtjänster i omställningen till den nya socialtjänstlagen.

Regeringen bör ta fram riktlinjer till landets socialtjänster om hur deras verksamheter kan utvecklas för att bli mer välkomnande, inkluderande och öppna för barn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet anser att socialtjänsten ska ha de resurser som krävs för att fullgöra sina skyldigheter, både beträffande att genomföra utredningar och att följa upp insatser och framför allt placeringar och sist men inte minst ha tid att etablera kontakt och prata med barn och unga. I dag läggs allt mindre tid på samtal och allt mer på myndighetsutövning och kontroll. Barnen får alltför ofta inte den tid som är nödvändig för att skapa en relation med sin socialsekreterare. Det är alarmerande. Socialtjänsten ska vara tillgänglig och välkomnande för barn, unga och deras föräldrar, och insatser ska om möjligt utformas tillsammans med familjen och med barnets bästa i fokus. Det är viktigt att socialtjänsten arbetar offensivt och med kompensatoriska åtgärder för att på det viset ge alla barn och unga chans till jämlika livsvillkor.

Regeringen bör återkomma med förslag om en tydlig och långsiktig resursförstärkning av socialtjänstens arbete som möter de behov som verksamheten har. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I vår budgetmotion för 2026 (2025/26:V700) föreslår Vänsterpartiet kraftfulla ökningar av resurserna till kommunsektorn. Vi vill också satsa särskilt på

⁴ Maskrosbarn (2024) ”Om jag hade fått hjälp tidigare hade det inte behövt gå så långt”

socialtjänstens arbete med barn och unga i riskgrupp och avsätter 1 miljard kronor till ändamålet 2026.

5.2 Förebyggande insatser för att minska placeringar

Enligt Socialstyrelsen och BO är barn och unga med neuropsykiatriska diagnoser överrepresenterade bland barn och unga som placeras. Enligt en studie som riksförbundet Attention genomförde 2020 uppskattar socialsekreterare att ca hälften, eller fler, av deras klienter kan ha en NPF-diagnos. Dock uppgav endast var tredje socialsekreterare att de hade utbildning inom området och över 80 procent svarade att de inte blivit erbjudna någon utbildning alls.⁵

Att kunskapsläget behöver förbättras framgår även i en rapport av Socialstyrelsen, där det slås fast det för närvarande saknas nationella riktlinjer för vård och stöd vid neuropsykiatriska funktionsnedsättningar bland barn och unga.⁶ Vidare har Attention även tydliggjort (2021) att samhället ofta brister i sin omsorg. En rapport från organisationen, som bygger på dialog med barn och unga själva, visar att när verksamheter har ett genomtänkt och anpassat arbetssätt och när personal har kunskap om NPF-diagnoser så gör det stor skillnad.⁷

På grund av överrepresentationen av unga med NPF-diagnoser bland placerade barn och unga är det extra viktigt att yrkesverksamma som möter målgruppen har kunskap som ger förståelse och ett individanpassat bemötande och bättre insatser. Detta är nödvändigt och i många fall avgörande för att placerade barn och unga och deras föräldrar ska kunna vara delaktiga i behandlingsinsatser och åtgärder. Särskilt viktigt är detta utifrån att de bedömningar som görs av socialtjänsten ligger till grund för beslut om LVU. Vid bristande kunskap om t.ex. NPF-diagnoser, men även inom andra områden som rör barns olika behov, kan det finnas en risk att barn och unga tvångsomhändertas på felaktiga grunder och att de inte får den vård de behöver. Vänsterpartiet ser mycket allvarligt på dessa risker och menar att det krävs insatser för att förhindra att så sker.

⁵ Attention (2020) Familjelyftet.

⁶ Socialstyrelsen (2019) Behov av nationella kunskapsstöd inom området neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

⁷ Attention (2021) Var ska jag hamna? – Röster från placerade barn och unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Regeringen bör återkomma med förslag om att stärka kunskapen om NPF-diagnoser inom socialtjänsten och att stärka samarbetet med psykiatrin. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det förebyggande arbetet genom att stärka föräldrars förmåga att ta hand om sina barn och därmed stärka barns möjligheter att växa upp i sin familj ska inte heller glömmas bort. Bland annat artiklarna 8, 9 och 18 i barnkonventionen handlar om detta.

Regeringen bör förtydliga kommunernas uppdrag att utöka förebyggande insatser särskilt för att minska antalet placeringar av barn och unga. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3 Familjehem

Under 2023 fick nästan 26 000 barn i Sverige fick en heldygnsinsats som innebar att de placerades utanför sitt hem. Tre fjärdedelar av dem, nästan 19 000 barn, bodde i familjehem, som är den vanligaste placeringsformen. Barn placeras i familjehem av många olika skäl. De vanligaste är att ge skydd från försummelse och övergrepp i hemmiljön eller att ge stöd för att komma tillrätta med barnets egna svårigheter.

Bris visar i rapporten Är det här hemma nu? – Om barn som bor i familjehem, att det trots att familjehem är den prioriterade och vanligaste insatsen i Sverige när barn placeras i samhällets vård, finns en rad brister som drabbar barn både nu och på sikt. En placering i ett familjehem är ett stort ingrepp i barnets tillvaro som medför ett extra ansvar för samhället att se till att de barn som placeras i familjehem verkligen får en trygg uppväxt.

Enligt Bris rapport uppger många kommuner att de har svårt att rekrytera lämpliga familjer. Detta gäller särskilt för barn med större behov. Bristen på familjehem innebär att det kan bli svårt att uppnå bra matchningar där familjehemsföräldrarna kan möta barnets behov. Flera studier visar också att barn i familjehem utsatts för missförhållanden, t.ex. kränkningar eller våld, samt att det är svårt för socialtjänsten att säkerställa tillräcklig inblick i familjehemmens liv. Bris menar att det är avgörande att socialsekreterare etablerar en förtroendefull och nära relation till de barn som placeras i familjehem för att kunna följa deras situation. Detta försvåras av stor personalomsättning och hög arbetsbelastning inom socialtjänsten.

Bris lämnar en rad förslag för att komma åt dagens problem med familjehem. Bland annat bör regeringen gå vidare med förslagen i betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66), som att införa krav på tillstånd för familjehem i

socialtjänstlagen och ge IVO i uppdrag att upprätta ett nationellt register över familjehem samt stärka och förtydliga socialnämndens ansvar att ge barn och unga i samhällsvård god vård.⁸ Vänsterpartiet delar Bris bedömningar av situationen inom familjehemmen och deras förslag på åtgärder. Utredningen har också tagit de integritetsrelaterade riskerna med att införa ett register för familjehem på stort allvar och lämnar även förslag på hur de ska hanteras, vilket Vänsterpartiet anser är nödvändigt.

Regeringen bör återkomma med förslag baserat på betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66) enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.4 HVB

Privatiseringen av välfärden har öppnat samhällsviktiga och känsliga verksamheter för kriminella och oseriösa aktörer. Därmed går resurser avsedda för välfärden till kriminella, samtidigt som människor inte får den vård, omsorg och utbildning de har rätt till. Dessutom får kriminella aktörer tillgång till känsliga uppgifter och sårbara människor.

Bland de exempel som uppmärksammas finns kriminella aktörer som äger, driver och arbetar inom HVB med direkt åtkomst till barn. Kriminella nätverk kan därigenom rekrytera allt yngre barn till att utföra grova våldsdåd och ta ut vinster från ungdomsvården, som därmed göder den kriminella ekonomin. Det är dessutom vanligt med hot, våld och övergrepp på HVB, mellan såväl placerade barn som mot personal och från personal. IVO stängde 17 HVB-hem 2024. Orsakerna bakom stängningarna var bl.a. att bolagen inte har kontrollerat anställda mot misstanke- och belastningsregister, att de anställt grovt kriminella personer, att personal varit drogpåverkad och att narkotika förvarats i lokalerna. Dessutom är flera bolagsföreträdare skyldiga till allvarlig och upprepad ekonomisk misskötsamhet som skattebrott, förskingring, bulvanupplägg och falska anställningar eller intyg. I flera fall har IVO uppmärksammat missförhållanden som innebär allvarlig fara för liv och hälsa.

Sommaren 2024 pekade polisen i en underrättelserapport ut 18 HVB-bolag som kan kopplas till kriminella. Enligt Ekot hör mindre än en tredjedel av de 17 hem som IVO stängt 2024 till den grupp som polisen larmat om.

⁸ Bris (2024:2) Är det här hemma nu? – Om barn som bor i familjehem.

Delar av problemen finns inom både privata och kommunala HVB. Att HVB ägs av kriminella, drar in stora vinster till den kriminella ekonomin samt säljs öppet på Blocket och andra företagsmäklarsajter är dock unikt för den privata delen. Mellan 2017 och 2019 tog HVB-bolagen ut en vinst på närmare 25 procent av omsättningen – pengar som delvis hamnar i den kriminella ekonomin eller hos oseriösa företag i stället för att användas för att vårda barn och unga.

Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att förbättra situationen på HVB. Det är välkommet, men det är också och mycket tydligt att det är otillräckligt så länge regeringen blundar för huvudproblemet, det faktum att privatiseringen har öppnat möjligheterna för oseriösa och kriminella aktörer att utnyttja systemet. Privatiseringen är problemet och att få bort dessa aktörer är lösningen.

Privatiseringen av välfärden och de kontroller som krävs till följd av den är också väldigt dyr. Enligt beräkningar från LO lägger kommuner och regioner omkring 25 miljarder kronor per år på att upphandla privata utförare inom välfärden och administration kopplat till det. Att lägga ännu mer ansvar på kommunerna, som regeringen vill göra, skulle innebära ännu högre kostnader för dem.

Vänsterpartiet anser att vinstdrivande aktörer bör förbjudas inom vissa typer av välfärdsverksamheter, bl.a. HVB.

Regeringen bör återkomma med förslag om att göra det omöjligt för vinstdrivande företag att starta eller köpa HVB-verksamhet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

På sikt bör även befintlig HVB-verksamhet avprivatiseras. Det kan med fördel ske genom en utvidgning av förändringarna i LOU och LOV som trädde i kraft 1 januari 2023. Enligt LOU och LOV kan regioner och kommuner reservera rätten att delta i upphandlingar av vissa välfärdstjänster till idéburna organisationer. Det vill vi ändra så att kommuner och regioner ska reservera rätten att delta i upphandlingar av vissa välfärdstjänster till idéburna organisationer inom utpekade områden. I ett andra steg ska en strategi för att återta vinstdriven verksamhet inom dessa områden i offentlig regi arbetas fram. Den kan innehålla återköpslagar, samt kompletterande förslag på hur kommuner och regioner kan få i uppdrag att återta verksamhet och goda möjligheter till det. Stiftelser och ideella föreningar bör fortsatt vara tillåtna, men då under tydlig kontroll och insyn från det offentliga.

Regeringen bör återkomma med förslag om att avprivatisera HVB enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.5 SiS

Bristerna inom SiS har varit kända under mycket lång tid. Vänsterpartiet har varit pådrivande i att reformera myndigheten och det är med stor frustration vi ser hur lång tid det tar och hur många barn som far illa under tiden.

IVO:s årliga tillsyn för 2024 visade att SiS inte har säkerställt en tillräckligt god och säker vård för placerade barn och unga. Flera av de problem och brister som konstateras 2024 är återkommande och borde redan ha varit åtgärdade, skriver IVO och påtalar ”stor risk för allvarliga händelser med fara för liv och hälsa.” IVO sammanfattar med ”Att allvarliga händelser kan fortgå på flertalet ungdomshem är ett uttryck för att SiS systematiska förbättringsarbete inte har fungerat i alla delar. SiS behöver ha system som bättre möjliggör för myndighetens ledning att lära av tidigare händelser och att genom åtgärder förebygga att allvarliga missförhållanden upprepas.”

En del av ungdomarna som placeras på landets SiS-boenden är pojkar dömda för brott. Det är också de som får störst uppmärksamhet i debatten om barn och unga i samhällets vård, och regeringens insatser på området. Enligt en granskning från Barnrättsbyrån av hur SiS använder sitt mest ingripande verktyg mot de barn som är placerade, det som kallas avskiljning och innebär att med tvång placera barn i isolering, är det inte dem som låses in. I stället är det unga flickor som ofta lider av självskadebeteenden och missbruk som dominerar statistiken över antalet avskiljningar och andra fysiska ingripanden inom SiS. Under 2024 isolerades rekordmånga barn med tvång på Sveriges SiS-boenden och flickornas situation var värre än någonsin. Under 2024 registrerades 127 suicidförsök på myndighetens boenden.⁹

Utredningen som ska föreslå en reformering av SiS tillsattes i februari 2024 och skulle ursprungligen redovisa sina slutsatser senast den 25 april 2025.¹⁰ I stället fick utredningen nya direktiv den 28 april, tre dagar efter att den skulle vara färdig, och förlängd uppdragstid till 6 november 2025 avseende vissa delar i det ursprungliga uppdraget. Resten av uppdraget och tilläggen ska redovisas 2 mars 2026.¹¹

Reformeringen av SiS är välkommen, men myndigheten planeras fortsätta sin verksamhet i omkring fem år innan processen är klar. De brister som finns inom SiS kan inte få fortgå under så lång tid.

De brister som Barnrättsbyrån och IVO återigen påtalar och som blivit alltmer uppenbara kommer i bästa fall att åtgärdas om ett par år, med mycket små förbättringar

⁹ DN (2025-05-14) Ny rapport: Unga flickor tvångsisoleras oftare på statens ungdomshem.

¹⁰ Dir. 2024:13.

¹¹ Dir. 2025:39.

under tiden. I värsta fall händer ingenting eller så förvärras situationen ytterligare till följd av en ännu sämre arbetsmiljö och kultur inom SiS.

Regeringen bör återkomma med förslag om att fasa ut avskiljningarna från SiS verksamhet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

IVO, Barnrättsbyrån, Riksrevisionen och regeringen har återkommande konstaterat att bemanningen på SiS är en central del av lösningen på de problem som finns inom SiS. Trots det tycks ingenting hända. Bemanningen behöver utökas på boendena och kompetensen hos personalen behöver stärkas.

Regeringen bör återkomma med förslag om att stärka bemanningen på SiS. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Enligt en ungdomsvårdsdirektör på SiS använder de endast avskiljningar när det inte finns något annat alternativ.¹² Detta sker trots att både Justitieombudsmannen och Inspektionen för vård och omsorg har kritiserat SiS för att använda våld som saknar lagligt stöd. Ungdomsdirektören säger också: ”Ofta är dessa ingripanden kopplade till allvarligt självskadebeteende. Då måste vi ibland fatta beslut om avskiljning för att avbryta en livsfarlig handling.” På en direkt fråga från Barnrättsbyrån om det gjorts någon analys av grunden för avskiljningar under 2024, som dessa uttalanden är baserade på, svarar SiS nej.

Avskiljningar av unga flickor är ett allvarligt ingrepp som kräver lagstöd. SiS användning av avskiljningar har kritiserats under lång tid. Trots det har myndigheten inte tagit reda på varför man använder avskiljningar i så stor utsträckning mot just unga flickor. I stället sprider myndigheten en förklaring till avskiljningarna som de saknar belägg för.

Vänsterpartiet ser mycket allvarligt på myndigheten använder avskiljningar på sätt som kritiserats av JO och IVO, samt far med osanning om bakgrunden till det och inte ens bemödar sig att ta reda på de verkliga förhållandena. Det går inte att utesluta att det handlar om en mycket dysfunktionell kultur på myndigheten.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utreda varför avskiljningar används inom SiS mot unga flickor i så stor utsträckning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Barnrättsbyrån skriver i sin rapport om situationen inom SiS 2024 att de har haft kontakt med ett stort antal medarbetare inom SiS som vittnar om att de inte får gehör när de försöker larma internt, att de därför i frustration och förtvivlan vänder sig till oss

¹² DN (2025-05-14) Ny rapport: Unga flickor tvångsisoleras oftare på statens ungdomshem.

med sin oro. De ställer sig frågan varför dessa goda krafter inom SiS inte får större genomslag i verksamheten. Barnrättsbyrån menar att de i stället möts av förklaringen att våldet beror på att SiS har att hantera en så ”svår” målgrupp med ”komplex” problematik. En bild de menar inte stämmer och som motsägs av SiS egen statistik. Den visar i stället tydligt att risken för att utsättas för våld hör samman med vilket boende barnet placeras på. Att skylla på barnen och deras problematik är en oacceptabel ansvarsförskjutning som stoppar det viktiga arbete som så desperat behövs för att avskiljningar, våld och missförhållanden ska upphöra.¹³

Situationen på SiS-boendena varierar och problematiken är inte densamma överallt. De boenden som fungerar bättre, där förekomsten av avskiljningar, våld och missförhållanden är lägre bör fungera som föredömen och modell för den övriga verksamheten.

Regeringen bör tillse att de SiS-boenden där förekomsten av avskiljningar, våld och missförhållanden är lägre fungerar som modell för övriga boenden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Bristerna inom SiS har varit kända under lång tid. Anställda som har begått övergrepp och chefer som vägrat agera för att åtgärda uppenbara säkerhetsbrister för de placerade barnen har fått vara kvar i tjänst och som chefer. Vänsterpartiet anser att detta är oacceptabelt och att ansvarsutkrävandet inom SiS måste stärkas.

Regeringen bör återkomma med förslag om att stärka ansvarsutkrävande när säkerheten för placerade barn på SiS brister. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Placerade barn behöver ha större kunskap om sina rättigheter och möjligheter att påtala när de kränks. Vänsterpartiet vill därför att det säkerställs att barn som placeras får information om sina rättigheter, vad personalen får göra och hur barnen kan klaga på missförhållanden och bristande behandling.

Regeringen bör återkomma med förslag om att stärka placerade barns rättigheter enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

¹³ Barnrättsbyrån (2025) Avskiljningar, våld och missförhållanden inom SiS ungdomsvård 2024

6 Barnfattigdom

Ett ekonomiskt jämlikt samhälle skapar bättre chanser och valmöjligheter för alla barn. Klyftorna mellan barn till fattiga föräldrar och barn till rika föräldrar ökar. Att leva i fattigdom har en mängd negativa konsekvenser för barn och det är väl belagt att en fattig barndom ökar risken för social utsatthet senare i livet. Sannolikheten att själv hamna i de lägre inkomstskikten ökar ju lägre inkomster ens föräldrar hade under uppväxten. Det finns tydliga kopplingar mellan fattigdom i barndomen och utbildningsresultat, etablering på arbetsmarknaden, hälsa och trygghet i det egna bostadsområdet.

Fattigdom och barnfattigdom kan mätas på olika sätt. Absoluta mått som tar fasta på vad en viss inkomst räcker till för utgifter ställs ofta mot relativa mått som i stället jämför en viss inkomst med inkomstnivån i samhället i övrigt. Det EU-gemensamma måttet materiell och social fattigdom är ett absolut mått. För att räknas in i måttet behöver man uppfylla minst 5 av 13 definierade krav, bl.a. att sakna kontantmarginal, ha kommit efter med betalningar, inte ha råd att laga en måltid med kött, kyckling, fisk eller vegetariskt alternativ varannan dag, inte ha råd med två par skor. Den som inte har råd med 7 av dessa 13 poster räknas också in i måttet allvarlig materiell och social fattigdom.¹⁴ För barn upp till 19 år har antalet personer i materiell och social fattigdom ökat med omkring 80 000 mellan 2021 och 2024, det motsvarar en ökning med 77 procent. När det gäller allvarlig materiell och social fattigdom uppgår ökningen till över 100 procent.¹⁵

Hjälporganisationer har under flera år vittnat om hur de har behövt ställa om sina verksamheter för att möta nya grupper och ta ett allt större ansvar när de offentliga skyddsnäten monteras ned. I en undersökning som Rädda Barnen, Röda Korset, Hyresgästföreningen och Majblomman nyligen publicerat framgår att 29 procent av de ensamstående föräldrarna med låga inkomster har haft svårigheter med att äta sig mätta. Det är en ökning med 9 procentenheter jämfört med 2024. 50 procent bland ensamstående föräldrar med låg inkomst uppger att de vid något eller flera tillfällen har haft svårt att ha råd att köpa näringsrik mat. Bland sammanboende föräldrar med låga inkomster är motsvarande siffra 30 procent. 44 procent bland ensamstående föräldrar har behövt låna pengar av en närstående, vän eller bank för att betala grundläggande

¹⁴ SCB (2023-06-29), Att mäta fattigdom.

¹⁵ SCB.se.

utgifter som hyra, el och mat. Motsvarande siffra bland sammanboende med låg inkomst är 30 procent.

60 procent av ensamstående föräldrar med låg inkomst oroar sig för sin försörjning de kommande sex månaderna. Motsvarande siffra för sammanboende föräldrar med låg inkomst är 37 procent, medan endast 7 procent i undersökningens kontrollgrupp delar samma oro. 27 procent av ensamstående och 21 procent av sammanboende föräldrar har haft svårigheter att kunna betala räkningar kopplade till sitt boende de senaste sex månaderna. I undersökningen beskriver de svarande hur de har svårt att få råd till mat i slutet av månaden och tvingas att avstå från att köpa kläder som barnen behöver eller delta i olika aktiviteter.¹⁶

6.1 Handlingsplan mot barnfattigdom

För att vända trenden och minska barnfattigdomen krävs det en ekonomisk politik som minskar klyftorna i samhället. Det krävs satsningar på fler jobb, rätt till arbete på heltid, bättre arbetslöshetsförsäkring, sjukförsäkring och rätt till barnomsorg på obekvämt arbetstid. Men det krävs även riktade politiska satsningar som utgår ifrån ett barnrättsperspektiv. Det innebär inte minst att ta barns egna röster på allvar.

I syfte att minska de ekonomiska klyftorna mellan barn i samhället och de negativa konsekvenser som ekonomisk utsatthet leder till anser Vänsterpartiet att en nationell handlingsplan mot barnfattigdom ska utarbetas. En sådan ska innehålla kort- och långsiktiga barnkonsekvensanalyser av hur ekonomisk ojämlikhet påverkar barnfamiljer och särskilt utsatta grupper av barn. Här och nu behövs förslag på riktade insatser för att minska påfrestningar hos familjer som lever med ekonomiskt små marginaler, samtidigt som förslag på längre sikt behöver fokusera på hur de ekonomiska klyftorna ska minska.

Vänsterpartiets politik för att stärka utsatta hushålls ekonomi beskrivs närmare i motionen En starkare ekonomisk familjepolitik (2025/26:V221) och i vår budgetmotion för 2026 (2025/26:V700) återfinns ytterligare satsningar för att utjämna klyftorna i samhället.

Regeringen bör utarbeta en nationell handlingsplan mot barnfattigdom. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

¹⁶ Rädda Barnen, Röda Korset, Hyresgästföreningen och Majblomman (2025). Barnfamiljers ekonomiska svårigheter 2025.

6.2 Ekonomiskt bistånd

Trots de senaste årens kraftiga inflation och den ökade fattigdomen och ekonomiska utsattheten minskade utbetalningen av ekonomiskt bistånd med nästan 900 miljoner kronor i löpande priser mellan 2021 och 2024. Ändå vill regeringen strama åt rätten till och nivåerna i det ekonomiska biståndet, ofta med udden riktad mot utrikes födda.

Utbetalningen av det ekonomiska biståndet har minskat över tid. Jämfört med 1994 uppgår den totala utbetalningen av ekonomiskt bistånd till drygt 400 miljoner kronor mer 2023, ej justerat för inflation. 1994 betalades det ut 10 351 miljoner kronor i ekonomiskt bistånd och 2024 betalades 10 775 miljoner kronor ut. Den totala siffran har skiftat i båda riktningarna under perioden.¹⁷ Trots att befolkning ökat med knappt 2 miljoner människor och inflationen med strax under 70 procent (prisökningar mätt i KPI) har den samlade summan försörjningsstöd som betalats ut ökat med drygt 4 procent under dessa 30 år. Sedan 2000 har andelen av födda utrikes personer som uppbär ekonomiskt bistånd minskat från drygt 12 procent till 3,6 procent 2023.¹⁸

Organisationer och forskare som granskar försörjningsstödet utveckling är överens om att det har skett åtstramningar i kommunernas bedömningar av ansökningar om försörjningsstöd och att det är en bärande förklaring till att de samlade utbetalningarna minskat. En annan förklaring är sannolikt att riksnormen i försörjningsstödet räknats upp med prisbasbeloppet i stället för konsumentverkets pris- och konsumtionsundersökningen, vilket socialtjänstförordningen föreskriver.¹⁹ Därmed kvalificerar färre människor för försörjningsstöd och beloppen blir lägre. Vänsterpartiet föreslår i vår budget för 2026 att riksnormen i försörjningsstödet ska höjas (se motion 2025/26:V700).

Eftersom det saknas nationell statistik över antalet ansökningar om försörjningsstöd och avslag på ansökningarna är det svårt att veta exakt vad detta beror på. Vänsterpartiet menar att denna brist är ett problem som bör åtgärdas.

Regeringen bör återkomma med förslag om att införa nationell statistik avseende antalet ansökningar och avslag för försörjningsstöd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Bristerna i försörjningsstödet drabbar barn i socioekonomiskt svaga hushåll extra hårt. Föräldrar har försörjningsplikt för sina barn, men för de fall de försummar denna plikt kan det finnas behov av att se över hur försörjningsstödet fungerar så att det inte

¹⁷ Socialstyrelsen.se

¹⁸ Ibid.

¹⁹ RUT 2023:261.

drabbar barnet. Vänsterpartiet vill se en utredning av barns rätt till ekonomiskt bistånd som bl.a. bör se över om barn bör kunna få en självständig rätt till ekonomiskt bistånd som inte är beroende av att föräldrarna beviljas det.

Regeringen bör utreda barns rätt till ekonomiskt bistånd enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.3 Riksnormen i försörjningsstödet

Riksnormen i försörjningsstödet ska baseras på pris- och konsumtionsundersökningar från Konsumentverket, enligt socialtjänstförordningen. Sedan 2006 har den dock räknats upp med KPI, vilket lett till en kraftig urholkning av försörjningsstödet.

Urholkningen av riksnormen innebär att de belopp som betalas ut inte täcker de utgifter som riksnormen ska täcka. Det handlar om det yttersta skyddsnätet som brister på ett förödande sätt. Om riksnormen hade skrivits upp utifrån Konsumentverkets pris- och konsumtionsundersökningar, i enlighet med gällande rätt, hade en ensamstående utan barn varit berättigad till ca 2 000 kronor mer per månad 2023 än vad nu är fallet. För en ensamstående med ett barn är försörjningsstödet, i och med avsteget från gällande rätt, omkring 3 000 kronor för lågt per månad, och för sammanboende med två barn uppgår det uteblivna bidraget till närmare 6 000 kronor per månad.²⁰ Urholkningen av riksnormen måste åtgärdas.

Det finns dock problem med att använda sig av Konsumentverkets pris- och konsumtionsundersökningar för att beräkna riksnormen. Dels presenteras de sent på året, vilket försvårar användningen under innevarande år. Generellt ökar de dessutom snabbare än KPI, vilket betyder att riksnormens värde ökar snabbare än de ersättningar som skrivs upp med prisbasbeloppet. Vänsterpartiet anser mot den bakgrunden att metoden för att skriva upp riksnormen bör ses över och samordnas med uppskrivning av andra ersättningar. Exempelvis genom att ett index som beskriver den faktiska utvecklingen av de utgifter som riksnormen ska omfatta tas fram och publiceras under sommaren varje år.

Regeringen bör tillsätta en utredning för att se över beräkningen av riksnormen enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

²⁰ RUT 2023:261.

Maj Karlsson (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Karin Rågsjö (V)

Jessica Wetterling (V)

Tony Haddou (V)

Gudrun Nordborg (V)

Håkan Svenneling (V)